ALLGRØNN / ERLING OKKENHAUG

Arkitekten som samfunnsaktør

Selvstudium for arkitekter · Fag, marked og innflytelse

Hvordan får arkitekter større innflytelse over samfunnsutviklingen – og et økonomisk grunnlag for å utøve faget godt?

10 temaer som kobler erfaring til handling

Arbeid i ditt eget tempo. Ta ett tema om gangen. La en virkelig sak følge deg.

Idéen · 3
Alliansene · 5
Motstanden · 7
Økonomisk realisme · 9
Organisering og prioriteringer · 11
Integritet og habilitet · 13
Ekspertisen · 15
Bakdørene · 17
Utholdenhet og værekraft · 19
Sluttspurten · 21

FRA FAGLIG KOMPETANSE TIL INNFLYTELSE

Bruk det du står midt i.

Ta utgangspunkt i et prosjekt som står fast, en vanskelig bestilling eller et sted der du ser et udekket behov. Bruk den samme saken gjennom de ti temaene. Svarene dine trenger ikke være ferdige – de skal hjelpe deg videre.

Opplegget bygger på de ti temaene i Aktivist? av Erling Okkenhaug. Premissmakt er den røde tråden: Hvem avgjør hva som blir undersøkt, hvem som slipper til, og hva som regnes som mulig?

01 · LES Ta inn de fem undermomentene. Finn forbindelsen til ditt eget arbeid.

02 · REFLEKTER Skriv til de tre spørsmålene. Vær konkret om både usikkerhet og uenighet.

03 · PRØV Gjør arbeidsoppgaven. Avslutt med ett mulig neste steg.

Sett gjerne av 30–45 minutter per tema. Tidsbruken er et forslag, og det er ingen frist eller fasit. Du kan hoppe mellom temaene og komme tilbake senere.

Min sak eller faglige utfordring

Hvilket sted eller prosjekt gjelder det? Hva står på spill, og hva er din rolle?

Hva ønsker jeg å få ut av selvstudiet?

Hva vil du forstå, påvirke eller gjøre annerledes?

Fra å besvare bestillingen til å påvirke den

Hva vil du oppnå, og hvem skal ha nytte av det?

Fem innganger til temaet

1. Behovet før prosjektet

Hvilket problem skal løses? Undersøk om nybygg, ombygging eller annen bruk gir best svar.

2. Stedet som faglig oppgave

Se enkeltbygget i sammenheng med gater, møteplasser, landskap, hverdagsreiser og lokale funksjoner.

3. Et språk andre kan bruke

Beskriv hva som blir enklere, tryggere, vakrere eller mer tilgjengelig for dem som skal bruke stedet.

4. Initiativ før oppdrag

Hvordan kan du avdekke behov før en kommune eller utbygger har formulert bestillingen?

5. Fra idé til betalt arbeid

Avgrens den første innsatsen og undersøk hvem som har interesse av å finansiere videre utredning.

Stopp opp og tenk

Din erfaring. Din vurdering.

1. Når har du forbedret et prosjekt innenfor bestillingen, og når burde du ha utfordret selve bestillingen?

2. Hvem har definert behovet i saken din? Hvem har ikke fått påvirke det?

3. Hva kan få en mulig oppdragsgiver til å betale for å undersøke alternativet?

Fra refleksjon til handling

Arbeidsoppgave

Velg et sted med et uløst behov. Beskriv behovet, ønsket endring og hvem som kan ta eierskap. Formuler idéen i én setning uten fagspråk.

Arbeidsnotater og resultat

Bruk din egen sak som utgangspunkt …

Mitt neste steg etter dette temaet

Hva vil jeg gjøre, med hvem og når?

- [ ] Jeg har arbeidet gjennom temaet

Hvem trenger at arkitektene lykkes?

Faglig innflytelse vokser når flere ser betydningen for sitt eget liv og arbeid.

Fem innganger til temaet

1. Beboere som kunnskapskilder

La erfaringer fra hverdagslivet påvirke premissene før løsningene er tegnet.

2. Næringsliv og gårdeiere

Undersøk felles interesser i levende sentrum, attraktive lokaler, tilgjengelighet og langsiktig brukbarhet.

3. Samarbeid mellom fag

Hvilke spørsmål krever økonomer, håndverkere, landskapsarkitekter eller samfunnsvitere ved bordet?

4. Politisk forståelse

Gjør forslaget relevant for politikernes ansvar. Hva kan det bidra til å løse i lokalsamfunnet?

5. Et faglig fellesskap

Hva kan kontorer, lokalforeninger og NAL gjøre sammen som én arkitekt vanskelig kan gjennomføre alene?

Stopp opp og tenk

Din erfaring. Din vurdering.

1. Hvem mangler i samtalene dine, og hvem kan oppleve at arkitektene ikke lytter?

2. Hvilken felles interesse kan bære samarbeidet selv om dere er uenige om uttrykk og stil?

3. Hvordan unngår du at den sterkeste samarbeidspartneren overtar saken?

Fra refleksjon til handling

Arbeidsoppgave

Lag et alliansekart. Noter hva hver aktør ønsker, hva vedkommende kan bidra med, og hvor interessene kan komme i konflikt. Velg én kontakt du vil ta.

Arbeidsnotater og resultat

Bruk din egen sak som utgangspunkt …

Mitt neste steg etter dette temaet

Hva vil jeg gjøre, med hvem og når?

- [ ] Jeg har arbeidet gjennom temaet

Forstå hvorfor gode forslag blir avvist

Undersøk motstanden før du velger hvordan den skal møtes.

Fem innganger til temaet

1. Reelle begrensninger

Hva skyldes dokumenterte kostnader, tekniske forhold, finansiering eller gjennomføringsrisiko?

2. Premisser som kan utfordres

Hvilke krav til arealutnyttelse, fremdrift og avkastning er valg som kan diskuteres?

3. Plassen i beslutningskjeden

Når avgjøres de viktigste spørsmålene, og hvem deltar da?

4. Motstand innenfra

Kan faglige vaner, prestisje eller forestillinger om riktig arkitektur hindre deg i å forstå berettiget kritikk?

5. Avhengigheten av neste oppdrag

Hvordan håndterer du uenighet når motparten også kan være en fremtidig kunde?

Stopp opp og tenk

Din erfaring. Din vurdering.

1. Når har du tolket saklig uenighet som manglende forståelse for arkitektur?

2. Hvilken begrensning i saken din er dokumentert, og hvilken er bare gjentatt ofte?

3. Hva ville fått deg til å endre ditt eget standpunkt?

Fra refleksjon til handling

Arbeidsoppgave

Velg et avvist forslag. Skriv motpartens sterkeste begrunnelse slik at motparten kunne ha godtatt den. Undersøk deretter hvilke forutsetninger som kan endres.

Arbeidsnotater og resultat

Bruk din egen sak som utgangspunkt …

Mitt neste steg etter dette temaet

Hva vil jeg gjøre, med hvem og når?

☐ Jeg har arbeidet gjennom temaet

Verdien av arkitektur og prisen på arkitektarbeid

Undersøk både prosjektets økonomi og dine egne arbeidsvilkår.

Fem innganger til temaet

1. Forstå prosjektregnskapet

Hvilke forutsetninger om tomt, finansiering, bygging, salg og utleie styrer valgene?

2. Langsiktig verdi

Hvordan undersøke vedlikehold, tilpasningsdyktighet, varighet og kvalitet i uteområdene?

3. Fordeling av gevinst og kostnad

Et tiltak kan gagne nabolaget uten at utbygger får gevinsten. Hvem kan bidra til å gjøre det mulig?

4. Honorar og faglig kvalitet

Hvordan påvirker tid og pris muligheten til å undersøke alternativer og følge opp gjennomføringen?

5. Oppdrag utover nybygg

Kan ombruk, stedsanalyse og tidlig rådgivning bli tydelig avgrensede tjenester som noen vil betale for?

Stopp opp og tenk

Din erfaring. Din vurdering.

1. Hva må du dokumentere for at arbeidet ditt skal bli forstått som verdiskapende?

2. Hvor går din grense for gratisarbeid og egenfinansiert utvikling?

3. Hvilken usikkerhet kan du redusere for kunden, og hvilken kan du ikke ta ansvar for?

Fra refleksjon til handling

Arbeidsoppgave

Sammenlign to løsninger med hensyn til investering, drift, nytte og usikkerhet. Lag også et realistisk budsjett for arkitektarbeidet som sammenligningen krever. Marker tall som må undersøkes.

Arbeidsnotater og resultat

Bruk din egen sak som utgangspunkt …

Mitt neste steg etter dette temaet

Hva vil jeg gjøre, med hvem og når?

- [ ] Jeg har arbeidet gjennom temaet

Fra engasjement til faktisk påvirkning

Knytt innsatsen til beslutninger, ansvar og tid.

Fem innganger til temaet

1. Tidspunktet for påvirkning
Finn ut når tomtevalg, program, økonomi og hovedgrep fastlegges.

2. Rollefordeling
Avklar hvem som undersøker fakta, utvikler alternativer, tar kontakt og følger opp.

3. Medvirkning med konsekvenser
Hvem behandler innspillene og forklarer hvilke som tas videre eller avvises?

4. Felles kapasitet i bransjen
Hva kan kontoret løse, og hva krever et organisert fagmiljø?

5. Velge innsats
Hvilke saker kan forbedres konkret, og hvilke kan endre praksis i flere prosjekter?

Stopp opp og tenk

Din erfaring. Din vurdering.

1. Bruker du tid på arenaer der du får snakke, eller på tidspunktene der du kan påvirke?

2. Hvilken beslutning er viktigst å påvirke de neste ukene?

3. Hva skal du velge bort for å ha kapasitet til dette?

Fra refleksjon til handling

Arbeidsoppgave

Tegn beslutningsløpet i saken. Marker tre avgjørende beslutninger, hvem som tar dem, og hva du må ha klart i forkant. Gi hvert tiltak en ansvarlig og en frist.

Arbeidsnotater og resultat

Bruk din egen sak som utgangspunkt …

Mitt neste steg etter dette temaet

Hva vil jeg gjøre, med hvem og når?

☐ Jeg har arbeidet gjennom temaet

Troverdighet når man også lever av oppdrag

Rollene dine må kunne forklares og tåle innsyn.

Fem innganger til temaet

1. Flere roller samtidig

Skill mellom å være rådgiver, ansatt, næringsdrivende, faglig debattant og innbygger.

2. Åpenhet om interesser

Hvilke oppdrag og bindinger er relevante å opplyse om når du uttaler deg?

3. Faglig uenighet på kontoret

Kan medarbeidere utfordre premisser uten å bli oppfattet som illojale?

4. Arkitekten som legitimering

Kan navnet ditt eller tegningene dine gi inntrykk av en tilslutning du ikke kan stå inne for?

5. Grenser under økonomisk press

Hvilke kompromisser kan forsvares, og hvilke undergraver tilliten til arbeidet?

Stopp opp og tenk

Din erfaring. Din vurdering.

1. Hva gjør du dersom kunden bruker materialet ditt til å fremme en løsning du har vesentlige innvendinger mot?

2. Hvilke bindinger ville du selv ønske å kjenne til hvis du var nabo eller beslutningstaker?

3. Hvem kan du drøfte et vanskelig valg med uten at vedkommende har egeninteresse i utfallet?

Fra refleksjon til handling

Arbeidsoppgave

Ta et tenkt oppdrag som er økonomisk viktig, men faglig problematisk. Formuler vilkår for å delta, forhold som må avklares og en grense for å trekke seg.

Arbeidsnotater og resultat

Bruk din egen sak som utgangspunkt …

Mitt neste steg etter dette temaet

Hva vil jeg gjøre, med hvem og når?

☐ Jeg har arbeidet gjennom temaet

Gjøre fagkunnskap forståelig og nyttig

Vis både hva du vet, og hva som krever vurdering.

Fem innganger til temaet

1. Forklare konsekvenser

Vis hva ulike valg betyr for dagslys, bevegelse, tilgjengelighet, uteopphold og sammenheng med omgivelsene.

2. Kunnskap og preferanse

Hva kan dokumenteres, hva er usikkert, og hva er en faglig eller estetisk vurdering?

3. Lokal erfaring

Hvordan kan beboernes kunnskap korrigere analysen og endre løsningen?

4. Redelig visualisering

Vis alternativer på sammenlignbare vilkår, med troverdige omgivelser og tydelige forutsetninger.

5. Teknologi og ansvar

Når digitale verktøy og KI inngår i arbeidet, hvem kontrollerer forutsetningene og står ansvarlig for vurderingene?

Stopp opp og tenk

Din erfaring. Din vurdering.

1. Hvilken del av kompetansen din er mest verdifull for samfunnet, og hvordan forklarer du den?

2. Hva i saken din kan du belegge, og hva bygger på vurdering?

3. Hvilken kunnskap mangler du, og hvem kan bidra med den?

Fra refleksjon til handling

Arbeidsoppgave

Presenter samme anbefaling for en beboer, en politiker og en oppdragsgiver. Tilpass språket, men behold fakta og usikkerhet. Skriv tre korte versjoner.

Arbeidsnotater og resultat

Bruk din egen sak som utgangspunkt …

Mitt neste steg etter dette temaet

Hva vil jeg gjøre, med hvem og når?

☐ Jeg har arbeidet gjennom temaet

Finne åpninger og gjøre kursendring mulig

Bruk kontakt og timing med bevissthet om åpenhet og likeverdig tilgang.

Fem innganger til temaet

1. Dialog før posisjonene låses
Hvem bør kontaktes før saken blir en offentlig konflikt?

2. Oversette muligheter
Kan en ny partner, annen bruk eller mindre første etappe åpne et fastlåst prosjekt?

3. Motpartens handlingsrom
Hva trenger en utbygger eller politiker for å endre standpunkt uten å miste troverdighet?

4. Samspill mellom arenaer
Når er en faglig samtale, et offentlig innlegg, et møte eller et konkret alternativ mest nyttig?

5. Åpenhet og tilgang
Hvordan unngå at uformelle nettverk gir noen innflytelse som andre systematisk stenges ute fra?

Stopp opp og tenk

Din erfaring. Din vurdering.

1. Hvordan kan du gjøre det lettere for en motpart å velge en bedre løsning?

2. Hvilken kontakt kan åpne dialog uten å undergrave den formelle prosessen?

3. Hva ved samtalen eller avtalen bør kunne gjøres kjent for andre?

Fra refleksjon til handling

Arbeidsoppgave

Lag et forslag som lar en sentral aktør endre kurs. Beskriv hva aktøren kan vinne, hvilke innrømmelser det krever, og hva som må dokumenteres åpent.

Arbeidsnotater og resultat

Bruk din egen sak som utgangspunkt …

Mitt neste steg etter dette temaet

Hva vil jeg gjøre, med hvem og når?

☐ Jeg har arbeidet gjennom temaet

Bevare engasjementet og menneskene

Samfunnsansvar må kunne forenes med anstendige arbeidsvilkår.

Fem innganger til temaet

1. Faglig identitet i motgang
Hvordan opprettholde selvfølelse og fellesskap når oppdrag uteblir eller prosjekter stoppes?

2. Fordeling av belastning
Hvem gjør det usynlige arbeidet, og hvem forventes alltid å ta en ekstra runde?

3. Grenser for innsats
Skill mellom utviklende engasjement og arbeid som over tid tapper økonomi og krefter.

4. Læring mellom generasjoner
Koble erfarne arkitekters kunnskap med yngre arkitekters perspektiver og initiativ.

5. Fortsette, endre eller avslutte
Hvilke tegn viser at saken fortsatt har muligheter, og når bør kreftene brukes annerledes?

Stopp opp og tenk

Din erfaring. Din vurdering.

1. Hvilke arbeidsvaner belønner faget, og hvem har råd og kapasitet til å leve opp til dem?

2. Hva gir deg energi i denne saken, og hva tapper deg?

3. Hvilken støtte eller avlastning trenger du for å fortsette?

Fra refleksjon til handling

Arbeidsoppgave

Lag et energiregnskap. Velg én oppgave som skal fordeles, én som skal begrenses og én som kan avsluttes. Avtal når du vil vurdere situasjonen på nytt.

Arbeidsnotater og resultat

Bruk din egen sak som utgangspunkt …

Mitt neste steg etter dette temaet

Hva vil jeg gjøre, med hvem og når?

☐ Jeg har arbeidet gjennom temaet

TEMA 10 AV 10 · SLUTTSPURTEN

Fra vedtak og tegninger til varig kvalitet

Følg gjennomslaget helt frem til det får virkning.

Fem innganger til temaet

1. Kvalitet gjennom gjennomføringen
Hvordan sikre at viktige egenskaper overlever detaljering, kostnadskutt og endringer?

2. Ansvar ved overlevering
Hvem følger opp intensjonene når arkitekten eller den opprinnelige pådriveren trer ut?

3. Lære av faktisk bruk
Undersøk om bygget eller stedet fungerer slik dere forventet.

4. Dele erfaringer fra tap og seier
Hva bør dokumenteres slik at neste prosjekt begynner med mer kunnskap?

5. Fra enkeltsak til bedre praksis
Kan erfaringene endre bestillinger, arbeidsformer, kvalitetskrav eller samarbeid?

Stopp opp og tenk

Din erfaring. Din vurdering.

1. Når regner du arbeidet som vellykket: ved konkurranseseier, vedtak, ferdigstillelse eller god bruk?

2. Hvilke tre kvaliteter er viktigst å bevare i saken din?

3. Hva bør andre få vite for å kunne videreføre arbeidet uten deg?

Fra refleksjon til handling

Arbeidsoppgave

Velg tre kvaliteter som skal overleve gjennomføringen. Beskriv oppfølging, ansvar og hvordan resultatet skal vurderes etter at prosjektet er tatt i bruk.

Arbeidsnotater og resultat

Bruk din egen sak som utgangspunkt …

Mitt neste steg etter dette temaet

Hva vil jeg gjøre, med hvem og når?

- [ ] Jeg har arbeidet gjennom temaet

ETTER DE TI TEMAENE

Hva vil du gjøre nå?

Skill mellom det du kan gjøre selv, det kontoret kan endre, og det bransjen må løse i fellesskap. Samfunnsengasjement må kunne forenes med et anstendig levebrød.

1. Mitt eget handlingsrom

Én konkret handling jeg selv kan ta ansvar for …

2. Kontorets eller arbeidsfellesskapets ansvar

Hva må vi endre, avklare eller prioritere sammen?

3. Bransjens felles oppgave

Hva bør tas opp i lokalforeningen, NAL eller andre faglige fellesskap?

4. Første skritt og oppfølging

Hva gjør jeg først? Hvem kontakter jeg? Når følger jeg opp, og hva vil vise at noe har endret seg?

Det opprinnelige studieheftet https://www.allgronn.org/aktivist/hefte.html?v=2
Om boken Aktivist? https://www.aktivistene.no/